

۱۳۳۴.۷.۳

قوانین مسئولیت مدنی

در نظام حقوقی ایران و فرانسه

(بررسی قوانین مسئولیت مدنی از نظر دکترین

و رویه قضایی ایران و فرانسه و فقه)

دکتر امیر عباس بزرگمهر

عضو هیئت علمی و استادیار دانشگاه

سرشناسه : بزرگمهر، امیرعباس، ۱۳۶۰-
 عنوان و نام پدیدآور : قوانین مسئولیت مدنی در نظام حقوقی ایران و
 فرانسه: بررسی قوانین مسئولیت مدنی از نظر دکترین و رویه قضایی
 ایران و فرانسه و فقه
 مشخصات نشر : تهران: نشر میزان: ۱۳۹۴
 مشخصات ظاهری : ۲۷۲ ص.
 فروست : علوم اجتماعی؛ ۸۷۸
 شابک : 978-964-511-677-2
 وضعیت فهرست نویسی : فیپای مختصر
 یادداشت : فهرستنویسی کامل این اثر در نشانی <http://opac.nlai.ir>
 قابل دسترسی است.
 عنوان دیگر : بررسی قوانین مسئولیت مدنی از نظر دکترین و
 رویه قضایی ایران و فرانسه و فقه
 شماره کتابشناسی ملی : ۳۸۲۴۴۳۹

هرگونه تکثیر (اعم از چاپ، کپی، فایل الکترونیکی و...) از این اثر بدون اخذ مجوز
 از ناشر خلاف قانون بوده و پیگرد قانونی دارد.
 لطفاً در صورت مشاهده، موارد را به شماره تلفن‌های ذیل اطلاع دهید.

۸۷۸

نشر میزان

قوانین مسئولیت مدنی
 در نظام حقوقی ایران و فرانسه
 دکتر امیرعباس بزرگمهر
 چاپ اول: تابستان ۱۳۹۴
 قیمت: ۱۴۰۰۰ تومان
 شمار: ۱۰۰۰ نسخه
 شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۵۱۱-۶۷۷-۲

دفتر مرکزی: خ شهید بهشتی، بعد از چهارراه سهروردی، خ کاووسی فر، کوچه نکبسا، پلاک ۳۲، تلفن ۸۸۵۴۹۱۳۱
 فروشگاه مرکزی: خ انقلاب، رویروی درب اصلی دانشگاه تهران، ابتدای خ فخرآزی، پلاک ۸۳، تلفن ۶۶۴۶۷۷۷۰
 واحد پخش و فروش: خیابان سمیه، بین مفتاح و فرصت، پلاک ۱۰۴، تلفن ۸۸۳۴۹۵۲۹-۳۱
 وبسایت: www.mizan-law.ir پست الکترونیکی: mizannasher@yahoo.com

فهرست مطالب

دیاچه	۲۴
مقدمه	۲۵
بخش نخست - مسئولیت مدنی در نظام رویه قضایی ایران	۲۷
آرا و نظرات مربوط به ماده ۱ قانون مسئولیت مدنی	۲۷
آرای مربوط به تقصیر	۲۷
۱-۱- تقصیرهای عام	۲۷
۲-۱- تقصیر خاص و تخلف از ضوابط حرفه‌ای	۲۷
۳-۱- تقصیر شرکت دولتی	۲۷
۴-۱- مطالبه خسارت قبل از اثبات تقصیر خواننده	۲۸
۵-۱- قابلیت جبران ضرر	۲۸
۶-۱- عدم ملازمه میان برائت حقوقی و کیفری	۲۹
۷-۱- قلمروی مسئولیت مدنی	۲۹
۸-۱- مسئولیت مدنی ناشی از بطلان عقد	۲۹
۹-۱- مسئولیت قراردادی	۲۹
۱۰-۱- مسئولیت مدنی طرف عقد نسبت به ثالث	۳۰
۱۱-۱- مسئولیت مدنی شخصیت حقوقی در کنار مسئولیت کیفری یا بدون آن قابل تحقق است.	۳۰
۱۲-۱- صلاحیت نسبی دعوای مسئولیت مدنی علیه شرکت	۳۱
آرا و نظرات مربوط به ماده ۲ قانون مسئولیت مدنی	۳۲
۱-۲- مشروعیت خسارت معنوی	۳۲
۲-۲- خسارت معنوی ناشی از زنا	۳۲
۳-۲- فقدان رابطه سببیت به فقدان مسئولیت منتهی می شود.	۳۳

- ۲-۴- برخی مواقع صرف احراز سببیت برای مسئولیت کافی است ۳۳
- ۲-۵- تقسیم سببیت موجب تقسیم مسئولیت است. ۳۳
- آرا و نظرات مربوط به ماده ۳ مسئولیت مدنی ۳۴
- ۳-۱- اختیار دادگاه در جبران خسارت معنوی ۳۴
- ۳-۲- ملاک‌های قاضی برای تقویم و تعیین خسارت معنوی در پرونده موسوم به هموفیلی‌ها ۳۴
- ۳-۳- تعلق خسارت به صاحب پروانه چرا (تعریف) ۳۵
- آرا و نظرات مربوط به ماده ۴ مسئولیت مدنی ۳۶
- آرا و نظرات مربوط به ماده ۵ مسئولیت مدنی ۳۶
- الف - عدم امکان مطالبه خسارات مازاد بر دیه ۳۷
- ۵-۱- رأی وحدت رویه مبنی بر عدم امکان تعیین دیه مازاد (بر ارش) ۳۷
- ۵-۲- رأی اصراری مبنی بر عدم امکان مطالبه زیان مازاد بر دیه ۳۸
- ۵-۳- رأی شعبه سی و یکم دیوان عالی کشور مبنی بر عدم امکان مطالبه زیان مازاد بر دیه ۳۸
- ۵-۴- ترای اصراری هیئت عمومی مبنی بر عدم امکان مطالبه زیان مازاد بر دیه ۳۹
- ۵-۵- نظریه مشورتی مبنی بر عدم امکان مطالبه زیان مازاد بر دیه ۳۹
- ب - امکان مطالبه خسارات مازاد بر دیه ۴۰
- ۵-۶- رأی اصراری مبنی بر امکان مطالبه مازاد بر دیه ۴۰
- ۵-۷- نظریه مشورتی مبنی بر امکان مطالبه مازاد بر دیه ۴۰
- ۵-۸ - همچنین دستورالعمل ۳۰ - ۸ - ۱۳۸۵ - صادره از رئیس قوه قضائیه رفع اطلاع دادرسی اشعار می‌دارد ۴۱
- آرا و نظرات مربوط به ماده ۶ مسئولیت مدنی ۴۱
- ۶-۱- قسمت دوم ماده ۶، امکان جبران خسارت جنینی را می‌پذیرد که هنوز متولد و مستحق دریافت نفقه نشده است و به نوعی امکان مطالبه منافع ممکن الحصول را برای جنینی می‌پذیرد که احتمالاً زنده متولد می‌شود. ۴۱
- ۶-۲ - تفاوت میان عدم النفع و منافع ممکن الحصول ۴۲
- ۶-۳ - عدم نسخ ماده ۹ آیین دادرسی کیفری سال ۱۳۷۹ ۴۲

آرا و نظرات مربوط به ماده ۷ مسئولیت مدنی	۴۴
۱-۷- اهلیت تمتع صغیر برای تحمل مسئولیت مدنی	۴۴
۲-۷- اصل عدم مسئولیت ولی در مقابل صغیر	۴۴
۳-۷- نحوه تقدیم دادخواست بر مبنای ماده ۷ مسئولیت مدنی	۴۴
آرا و نظرات مربوط به ماده ۸ مسئولیت مدنی	۴۵
۸- ۱- خسارت معنوی ناشی از افترا	۴۵
۸- ۲- خسارت معنوی ناشی از نشر اکاذیب	۴۵
آرا و نظرات مربوط به ماده ۹ مسئولیت مدنی	۴۶
۹- ۱- رضایت مجنی علیه در ازاله بکارت حسب تبصره ۲ ماده ۶۵۸ قانون جدید مجازات، موجب سقوط ارش البکاره و مهر المثل است. البته رضایت ناشی از حيله در حکم عدم رضایت است.	۴۶
۹- ۲- رای دیوان	۴۶
۹- ۳- نظر دادستان کل کشور	۴۷
۹- ۴- نظریه مشورتی اداره حقوقی	۴۷
۹- ۵- رأی دادگاه تجدیدنظر	۴۸
آرا و نظرات مربوط به ماده ۱۰ مسئولیت مدنی	۴۸
آرا و نظرات مربوط به ماده ۱۱ مسئولیت مدنی	۵۱
۱۱- ۱- مسئولیت مدنی اشخاص حقوقی دولتی	۵۱
۱۱- ۲- قابلیت پیش بینی در مسئولیت دولت	۵۱
۱۱- ۳- صلاحیت رسیدگی به دعای مسئولیت مدنی علیه دولت	۵۲
۱۱- ۴- امکان جمع میان مستمری جانبازی و شهادت و جبران خسارت توسط زیانداشته	۵۳
۱۱- ۵- خروج تخصصی مسئولیت قاضی از ماده ۱۱	۵۳
۱۱- ۶- شرط طرح دعای مسئولیت مدنی علیه قاضی	۵۴
۱۱- ۷- مسئول جبران خسارت اشتباه قضایی	۵۴
۱۱- ۸- مسئولیت کارمند شهرداری	۵۵

- ۱۱-۹- عدم استماع مطالبه خسارت قبل از اثبات غیر قانونی بودن تصمیم شهرداری ۵۵
- ۱۱-۱۰- مسئولیت بانک درقبال صاحبان سپرده که در اثر کوتاهی یا قصور یا اشتباه کارمندان خویش در نحوه اجرای عملیات با نکی مرتکب میشوند محفوظ و مسلم است. ۵۵
- آرا و نظرات مربوط به ماده ۱۲ مسئولیت مدنی ۵۶
- ۱۲-۱- جمع ضمانت اجرای کیفری و مدنی کارفرما ۵۶
- ۱۲-۲- عدم ضرورت حضور کارفرما در کارگاه جهت تحقق مسئولیت ۵۶
- ۱۲-۳- جانشینی و انتقال مسئولیت کارگاه به کارفرمای جدید ۵۷
- ۱۲-۴- عدم مسئولیت کارفرما در فرض فقدان رابطه کارفرمایی ۵۸
- آرا و نظرات مربوط به ماده ۱۳ مسئولیت مدنی ۵۸
- ۱۳-۱- مرجع رسیدگی: هیئت عمومی دیوان عدالت اداری ۵۸
- ماده ۱۴ مسئولیت مدنی ۵۹
- آرا و نظرات مربوط به ماده ۳۲۸ قانون مدنی ۵۹
- ۳۲۸ - ۱- امکان مطالبه مسئولیت مدنی در رابطه قراردادی ۵۹
- ۳۲۸-۲- مسئولیت مدنی آژانس های اتومبیل ۶۰
- ۳۲۸-۴- مسئولیت راننده بر مبنای تقصیر ۶۱
- ۳۲۸-۵- مسئولیت شخصیت حقوقی بر مبنای تقصیر ۶۲
- آرا و نظرات مربوط به ماده ۳۲۹ قانون مدنی ۶۲
- آرا و نظرات مربوط به ماده ۳۳۰ قانون مدنی ۶۲
- آرا و نظرات مربوط به ماده ۳۳۱ قانون مدنی ۶۳
- ۳۳۱-۱- خسارت تعطیلی آزمایشگاه که مصداق عدم النفع است مورد قبول واقع شده است! ۶۳
- ۳۳۱-۲- نقص وسایل مربوط به گمرک و تحقق مسئولیت ۶۳
- ۳۳۱-۳- عدم رعایت مقررات ایمنی ۶۴
- ۳۳۱-۴- مسئولیت مدنی مدیر عامل ۶۴
- آرا و نظرات مربوط به ماده ۳۳۲ قانون مدنی ۶۴

۳۳۲- ۱- لزوم ارایه دلیل اثباتی در وجود سبب اقوی	۶۴
۳۳۲- ۲- مصداق سبب اقوی	۶۵
۳۳۲- ۳- تشخیص سبب اقوی امری موضوعی است و احراز آن با قاضی است.	۶۵
آرا و نظرات مربوط به ماده ۳۳۳ قانون مدنی	۶۶
۳۳۳- ۱- خسارت مسلوب المنفعه شدن باغچه	۶۶
۳۳۳- ۲- عدم رعایت اصول فنی و ایمنی	۶۶
آرا و نظرات مربوط به ماده ۳۳۴ قانون مدنی	۶۷
آرا و نظرات مربوط به ماده ۳۳۵ قانون مدنی	۶۷
۳۳۵- ۱- تعدد اسباب حوادث تابع قانون کار	۶۷
۳۳۵- ۲- حدود مسئولیت بیمه گر	۶۸
۳۳۵- ۳- ماده ۱۰۱ قانون اصلاح قانون بیمه اجباری مسئولیت دارندگان وسایل نقلیه موتوری زمینی	۶۸
۳۳۵- ۴- عدم تمکن ورثه عامل حادثه	۶۹
بخش دوم: تعاریف قوانین مسئولیت مدنی بر مبنای دکترین	۷۱
تحلیل ماده ۱ قانون مسئولیت مدنی	۷۱
حقیقی یا حقوقی بودن سمت خواهان و خوانده	۷۱
تعدد احتمالی اطراف دعوا	۷۲
قلمروی خواهان‌ها	۷۲
جنین به عنوان خواهان دعوا	۷۳
سمت طرح دعوا	۷۳
سبب طرح دعوا	۷۴
تعارض قوانین	۷۵
تفاوت مسئولیت مدنی از مسئولیت کیفری	۷۵
تفاوت مسئولیت مدنی از قراردادی	۷۶
تفاوت مسئولیت مدنی عام از خاص	۷۶
تعریف کامل مسئولیت مدنی ماده ۱	۷۶

۷۷	امکان انتخاب یا عدم انتخاب میان مسئولیت قراردادی و مدنی
۷۷	وجود تقصیر
۷۸	تعریف تقصیر
۷۸	تقصیر شخصی یا نوعی
۷۹	احراز تقصیر
۷۹	مسوول اثبات تقصیر
۸۰	اماره قانونی تقصیر
۸۰	اقسام تقصیر
۸۱	ضرورت ضرر
۸۱	تعریف ضرر
۸۲	اقسام ضرر
۸۲	شرایط مربوط به ضرر
۸۳	جبران نشدگی ضرر
۸۳	شخصی بودن ضرر
۸۳	شرط مسلم بودن ضرر
۸۴	مسلم نبودن ضرر محرومیت برادر از انفاق برادر
۸۵	مشروع و حقوقی بودن حق زیاندریده
۸۶	قید مجوز قانونی
۸۷	تحلیل ماده ۲ قانون مسئولیت مدنی
۸۷	مشروعیت جبران خسارات معنوی
۸۸	تعریف خسارات معنوی
۸۸	انواع خسارات معنوی
۸۹	سببیت
۸۹	تفاوت شرط و سبب
۹۰	اسباب مجمل
۹۰	راه حل سبب مجمل
۹۲	فقدان رابطه سببیت

۹۳	تحلیل ماده ۳ قانون مسئولیت مدنی
۹۳	اصل پرداخت نقدی
۹۳	موارد استثنای پرداخت نقدی
۹۳	تقسیم با مجوز قانون مدنی
۹۴	تقسیم با مجوز قانون اعسار مصوب ۱۳۱۳
۹۵	اجبار قاضی به تقسیم در صورت سپردن تامین
۹۵	اصول جبران خسارت
۹۶	انواع جبران خسارت
۹۶	سلسله مراتب جبران خسارت
۹۷	امکان تغییر میزان خسارت
۹۷	ماده ۳۶۲ - آیین دادرسی مدنی
۹۸	قیمت زمان جبران خسارت
۹۹	قیمت مکان جبران خسارت
۹۹	تحلیل ماده ۴ قانون مسئولیت مدنی
۹۹	اصل جبران کامل خسارات
۱۰۰	تفسیر مضیق موارد سه گانه ماده ۴
۱۰۰	مشابهت جهات تخفیف مسئولیت مدنی و کیفری
۱۰۱	مبانی موارد سه گانه ماده ۴
۱۰۱	مبانی عینی مربوط به فاعل زیان (بند اول)
۱۰۲	مبانی ذهنی فاعل زیان (بند دوم)
۱۰۲	تفاوت بند ۲ ماده ۴ و اعسار
۱۰۲	مبانی عینی مربوط به زیان دیده (بند سوم)
۱۰۲	مشروعیت قاعده جلوگیری از گسترش خسارت
۱۰۳	مصادیق قاعده جلوگیری از گسترش خسارت
۱۰۳	تاثیر تقصیر زیان دیده در جبران خسارت
۱۰۴	تحلیل ماده ۵ قانون مسئولیت مدنی
۱۰۴	استثنای اعتبار امر قضاوت شده

استعمال لغت مجازی	۱۰۵
خسارت مستقل دیگر	۱۰۵
تمثیلی بودن موارد مطروحه در ماده	۱۰۵
عدم مخالفت با شرط حالیت و مسلم بودن ضرر	۱۰۶
اخذ تأمین در خسارات مستمری	۱۰۶
افتراق دیه و مسئولیت مدنی در عنصر معنوی	۱۰۷
افتراق دیه و مسئولیت مدنی در شخصی و نوعی بودن	۱۰۷
تفاوت در مسئولیت پرداخت	۱۰۸
تفاوت در زمان پرداخت	۱۰۸
اشتراک دیه و مسئولیت مدنی	۱۰۹
نسبت دیه و مسئولیت مدنی	۱۰۹
امکان مطالبه خسارات مازاد بر دیه	۱۰۹
ابداع ابهام آفرین قانون‌گذار جزایی	۱۱۱
نظر نهایی مطالبه خسارات مازاد بر دیه	۱۱۱
تحلیل ماده ۶ قانون مسئولیت مدنی	۱۱۳
ارتباط با ماده ۵	۱۱۳
نقاط افتراق ماده ۵ از ۶	۱۱۳
نقاط اشتراک ماده ۵ و ۶	۱۱۳
شرایط تحقق ماده ۶	۱۱۳
انواع خسارات قابل مطالبه توسط ورثه	۱۱۴
امکان مطالبه خسارات معنوی وارده بر متوفی توسط ورثه	۱۱۴
حصری نبودن موارد ماده ۶	۱۱۵
عدم استثنا بر اصل مسلم بودن	۱۱۵
مسامحه در عبارت مقنن	۱۱۵
سمت قانونی خواهان دعوا ماده ۶	۱۱۶
تحلیل ماده ۷ قانون مسئولیت مدنی	۱۱۷
خواننده دعوا	۱۱۷

۱۱۷	اقسام خوانندگان
۱۱۹	استثنایی بودن ماده ۷
۱۱۹	تفاوت نگهداری و سرپرستی
۱۱۹	شرایط حکم ماده ۷
۱۲۰	شرط زندگی مشترک محجور با سرپرست
۱۲۰	شرط وجود تقصیر مجنون و صغیر
۱۲۲	تعدد مسئولان نگهداری
۱۲۲	نحوه طرح دعوا
۱۲۳	ارتباط ماده ۷ م م و ماده ۱۲۱۶ ق.م.
۱۲۴	ملائت ولی پس از جبران از مال محجور
۱۲۵	ارتباط ماده ۷ و ضمان عاقله
۱۲۶	شرایط جبران خسارت عاقله
۱۲۷	ارتباط ماده ۷ م م و ماده ۱۴ م م
۱۲۷	تحلیل ماده ۸ قانون مسئولیت مدنی
۱۲۷	موضوع ماده ۸
۱۲۸	امکان جبران خسارات معنوی برای شخصیت حقوقی
۱۲۸	شرایط تحقق ماده ۸
۱۲۹	تعیین مسوول بر مبنای قانون مطبوعات
۱۳۰	میزان مسئولیت مسوولان متعدد مطبوعاتی
۱۳۱	ضمانت اجرا در حریم مجازی
۱۳۲	تحلیل ماده ۹ قانون مسئولیت مدنی
۱۳۲	شرط بکارت زیان دیده
۱۳۲	عمدی بودن تقصیر مرتکب
۱۳۳	قلمرو زیان دیدگان
۱۳۴	شرایط ماده ۹
۱۳۵	ارتباط قانون مجازات و قانون مدنی در مبحث سوء استفاده جنسی
۱۳۵	اختلاف قانون مجازات و قانون مدنی در مبحث سوء استفاده جنسی

الف - اختلاف در شرط	۱۳۵
ب - اختلاف در حکم	۱۳۶
عدم نسخ ماده ۹ م م	۱۳۶
علت عمدی بودن تقصیر	۱۳۷
خسارت معنوی اختلال‌های روانی ناشی از تجاوز	۱۳۷
تحلیل ماده ۱۰ قانون مسئولیت مدنی	۱۳۸
خسارت معنوی احساسی	۱۳۸
جمع دو جبران خسارت	۱۳۸
تحلیل ماده ۱۱ قانون مسئولیت مدنی	۱۳۹
نظریه مطلوب مسئولیت مدنی دولت در حقوق کنونی	۱۳۹
تفسیر مضیق ماده ۱۱ ق. م. م.	۱۴۰
تفسیر مضیق واژه دولت	۱۴۰
خروج موسسات عمومی غیر دولتی	۱۴۱
خروج کارگران دولت	۱۴۱
خروج متصدیان وسایل نقلیه	۱۴۲
مسئولیت مطلق دولت در صورت عدم سببیت دولت یا کارمند	۱۴۳
مسئولیت دولت نسبت به فورس ماژور	۱۴۳
مسئولیت دولت نسبت به اعمال مضر اشخاص ثالث	۱۴۵
مسئولیت مطلق دولت به جبران خسارات ناشی از فعل اشخاص ثالث مجهول	۱۴۵
۱۱-۱۱-۱۱ - مورد اول - پرداخت هزینه‌های مربوط به خسارات ناشی از حوادث امنیتی و انتظامی انتخابات به اشخاص حقیقی	۱۴۵
مورد دوم - ماده ۴۷۴ قانون مجازات اسلامی ۱۳۹۲	۱۴۵
مورد سوم - ماده ۴۷۵ قانون مجازات اسلامی ۱۳۹۲	۱۴۶
مورد چهارم - ماده ۴۷۷ قانون مجازات اسلامی ۱۳۹۲	۱۴۶
مورد پنجم - ماده ۴۸۴ قانون مجازات اسلامی ۱۳۹۲	۱۴۶
مورد ششم - ماده ۴۸۷ قانون مجازات اسلامی ۱۳۹۲	۱۴۶
مسئولیت مطلق دولت نسبت به افعال مضر اشخاص ثالث معلوم	۱۴۶

۱۴۶	مورد اول - ماده ۴۷۱ قانون مجازات اسلامی ۱۳۹۲
۱۴۷	مورد دوم - ماده ۴۷۰ قانون مجازات اسلامی ۱۳۹۲
۱۴۷	اصل عدم مسئولیت دولت نسبت به کارمندان مقصر
۱۴۷	دو مورد مسئولیت دولت نسبت به کارمندان مقصر
۱۴۹	سه مورد مسئولیت دولت در فرض عدم تقصیر کارمند
۱۴۹	مورد اول - قسمت اول ماده ۴۷۳ قانون مجازات اسلامی ۱۳۹۲
۱۴۹	مورد دوم - قسمت دوم ماده ۴۸۵ قانون مجازات اسلامی ۱۳۹۲
۱۴۹	مورد سوم - ماده ۱۳ قانون بکارگیری سلاح
۱۵۰	تخصیص یا نسخ جزئی قسمت سوم ماده ۱۱
۱۵۲	تحلیل ماده ۱۲ قانون مسئولیت مدنی
۱۵۲	مبنای مسئولیت کارفرما
۱۵۲	شرایط مسئولیت کارفرما
۱۵۳	ایراد نگارشی آخرین جمله ماده ۱۲
۱۵۴	امکان رجوع مستقیم زیان دیده به کارگر مقصر
۱۵۵	فروض متصوره مسئولیت وعدم مسئولیت کارفرما و کارگر بر چهار قسم است
۱۵۵	ارتباط ماده ۱۲ با ماده ۷
۱۵۵	مسئولیت بیمارستان نسبت به پزشک
۱۵۵	ارتباط ماده ۱۲ با ماده ۸
۱۵۶	حق رجوع کارگر به کارفرما
۱۵۶	تحلیل ماده ۱۳ قانون مسئولیت مدنی
۱۵۶	ضمانت اجرای های ماده ۱۳
۱۵۷	ضمانت اجرای مقرر در ماده ۳۶ تأمین اجتماعی
۱۵۷	ضمانت اجرای مقرر در ماده ۱۸۳ قانون کار
۱۵۷	ضمانت اجرای مقرر در ماده ۵۰ قانون تأمین اجتماعی
۱۵۸	تحلیل ماده ۱۴ قانون مسئولیت مدنی
۱۵۸	قاعده حاکم در مورد تعدد اسباب
۱۵۹	ابهام ماده ۱۴

توجیه تعارض	۱۵۹
تحلیل ماده ۱۵ قانون مسئولیت مدنی	۱۵۹
وحدت یا تعدد شرایط دفاع مشروع مدنی و جزایی	۱۵۹
عدم ذکر سایر اسباب سقوط مسئولیت مدنی	۱۶۱
تفاوت دفاع مشروع با اضطرار	۱۶۲
تأثیر حکم قانونی در سقوط مسئولیت	۱۶۳
تأثیر قاعده احسان در سقوط مسئولیت	۱۶۵
مواد مرتبط به قانون مدنی	۱۶۵
تحلیل ماده ۳۲۸ قانون مدنی	۱۶۵
سکوت در مورد خسارات بدنی	۱۶۶
تخصیص ماده ۳۲۸ قانون مدنی توسط ماده ۵۰۴ قانون مجازات	۱۶۸
رابطه ماده ۱ مسئولیت مدنی با ماده ۳۲۸	۱۶۸
تحلیل خاص بودن ماده ۳۲۸ قانون مدنی	۱۶۹
تحلیل ماده ۳۲۹ قانون مسئولیت مدنی	۱۷۰
قلمرو	۱۷۰
خسارت ناشی از افت قیمت	۱۷۱
اولویت در جبران خسارت	۱۷۲
تحلیل ماده ۳۳۰ قانون مسئولیت مدنی	۱۷۳
موضوع ماده	۱۷۳
تحلیل ماده ۳۳۱ قانون مسئولیت مدنی	۱۷۴
تعریف تسبیب	۱۷۴
تفاوت تسبیب و اتلاف	۱۷۴
تحلیل ماده ۳۳۲ قانون مسئولیت مدنی	۱۷۵
احتمال نسخ ماده	۱۷۵
تعارض حکم	۱۷۶
موارد سبب اقوی از مباشر	۱۷۶
نظریه نهایی در تعارض اسباب - نظریه تمییز میزان تأثیر اسباب	۱۷۷

.....	تحلیل ماده ۳۳۳ قانون مسئولیت مدنی	۱۷۸
.....	مبنای ماده	۱۷۸
.....	قلمرو ماده از نظر فاعل و وسیله زیان	۱۷۸
.....	معیار نوعی و شخصی تقصیر در قانون مدنی و مجازات	۱۷۸
.....	علل سقوط مسئولیت صاحب ملک	۱۷۹
.....	تحلیل ماده ۳۳۴ قانون مسئولیت مدنی	۱۸۱
.....	تخصیص ماده توسط قانون مجازات	۱۸۱
.....	تحلیل ماده ۳۳۵ قانون مسئولیت مدنی	۱۸۳
.....	مبنای مسئولیت دارنده موتور	۱۸۳
.....	سقوط مسئولیت راننده	۱۸۴
.....	فروض تعدد اسباب	۱۸۴
.....	بخش سوم - مسئولیت مدنی در نظام فقهی	۱۸۷
.....	فتاوی مرتبط با ماده ۳۲۸ قانون مدنی ایران	۱۸۷
.....	۳۲۸-۱- تعریف اتلاف	۱۸۷
.....	۳۲۸-۲- تعمیم قاعده اتلاف به حقوق مالی	۱۸۷
.....	۳۲۸-۳- اتلاف به امر شرعی	۱۸۸
.....	۳۲۸-۴- اتلاف ناشی از حق	۱۸۸
.....	۳۲۸-۵- اتلاف با فعل مثبت	۱۸۸
.....	۳۲۸-۶- تفاوت ضمان اتلاف و ضمان ید	۱۸۹
.....	۳۲۸-۷- نسبت بین قاعده اتلاف و ضمان ید	۱۸۹
.....	۳۲۸-۸- کاهش ارزش پول	۱۸۹
.....	فتاوی مرتبط با ماده ۳۲۹ قانون مدنی ایران	۱۹۰
.....	۳۲۹-۱- نحوه جبران	۱۹۰
.....	۳۲۹-۲- معیارهای نه گانه زمانی در ارزیابی مال زیان دیده	۱۹۰
.....	۳۲۹-۳- زمان تعیین قیمت - استفتا	۱۹۱

- ۳۲۹-۴. معیارهای نه گانه مکانی در ارزیابی مال زیان‌دیده ۱۹۱
- فتاوی مرتبط با ماده ۳۳۰ قانون مدنی ایران ۱۹۲
- ۳۳۰-۱. مشروعیت دفاع مشروع ۱۹۲
- ۳۳۰-۲. فقدان ضمان تلف حیوان ۱۹۲
- ۳۳۰-۳. نحوه جبران خسارت وارده بر حیوان ۱۹۲
- فتاوی مرتبط با ماده ۳۳۱ قانون مدنی ایران ۱۹۲
- ۳۳۱-۱. تعریف تسبیب ۱۹۲
- ۳۳۱-۲. شروط قاعده تقصیر ۱۹۳
- ۳۳۱-۳. تقصیر شرط تسبیب نیست ۱۹۳
- ۳۳۱-۴. مبنای تقسیم به اتلاف و تسبیب ۱۹۳
- ۳۳۱-۵. تفاوت میان اتلاف و تسبیب ۱۹۴
- ۳۳۱-۶. قابل جبران بودن فوت منفعت - نظریه منسوب به خلاف مشهور ۱۹۴
- ۳۳۱-۷. عدم استقلال قاعده تسبیب ۱۹۴
- ۳۳۱-۸. گسترش قاعده تسبیب به هزینه های درمانی ۱۹۵
- فتاوی مرتبط با ماده ۳۳۲ قانون مدنی ایران ۱۹۵
- ۳۳۲-۱. بیان حکم ۱۹۵
- ۳۳۲-۲. حکم مسئله در سه فرض ۱۹۶
- ۳۳۲-۳. ملاک اقوی بودن ۱۹۶
- ۳۳۲-۴. سبب اقوی در ازدواج مبتنی بر غرور ۱۹۶
- ۳۳۲-۵. سبب اقوی در پزشکی ۱۹۶
- ۳۳۲-۶. جمع سبب و مباشر ۱۹۷
- ۳۳۲-۷. سبب اقوی در زندان ۱۹۷
- ۳۳۲-۸. سبب اقوی در حیوان ۱۹۷
- ۳۳۲-۹. سبب اقوی در شنا ۱۹۸
- ۳۳۲-۱۰. مباشر طبیعی ۱۹۸
- فتاوی مرتبط با ماده ۳۳۳ قانون مدنی ایران ۱۹۸
- ۳۳۳-۱. مستند حکم ۱۹۸

۱۹۹	۲-۳۳۳- حوادث غیر مترقبه در سقوط اشیا
۱۹۹	۳-۳۳۳- عدم ضمان صاحب دیوار
۱۹۹	۴-۳۳۳- اضرار اشیا روی دیوار
۲۰۰	۵-۳۳۳- تقصیر زیان‌دیده
۲۰۰	۶-۳۳۳- هشدار قبلی به صاحب دیوار
۲۰۰	۷-۳۳۳- دیه ناشی از افتادن دیوار
۲۰۰	فتاوی مرتبط با ماده ۳۳۴ قانون مدنی ایران
۲۰۰	۱-۳۳۴- حنایت حیوان بر حیوان
۲۰۱	۲-۳۳۴- تعارض مسئولیت مالک و راکب
۲۰۱	۳-۳۳۴- سبب اقوی در ضمان حیوان
۲۰۲	۴-۳۳۴- ضرر حیوان بر حیوان
۲۰۲	۵-۳۳۴- ضرر بر زراعت
۲۰۲	فتاوی مرتبط با ماده ۳۳۵ قانون مدنی ایران
۲۰۲	۱-۳۳۵- حکم کلی تصادم دو کشتی
۲۰۳	۲-۳۳۵- بیان حکم تصادم دو کشتی در چهار فرض
۲۰۴	۳-۳۳۵- تصادف عمدی
۲۰۴	۴-۳۳۵- تصادف غیر عمد
۲۰۵	۵-۳۳۵- تصادم به قصد قتال
۲۰۵	۶-۳۳۵- غاصب کشتی
۲۰۵	۷-۳۳۵- تقابل در اتلاف کشتی
۲۰۶	۸-۳۳۵- عدم ضمان دو کشتی

بخش چهارم - مسئولیت مدنی در نظام دیوان عالی فرانسه

۲۰۷	آرای مرتبط با ماده ۱ قانون مسئولیت مدنی ایران
۲۰۷	عدم ضرورت عمدی بودن تقصیر
۲۰۷	انواع تقصیر از حیث مبنا

- ۲۰۸ مسئولیت ناشی از ترک فعل
- ۲۰۸ تخلف از وعده یک طرفه
- ۲۰۸ تقصیر خاص حوادث ورزشی
- ۲۱۱ قلمرو مسئولیت مدنی
- ۲۱۱ ناظر نهایی احراز تقصیر
- ۲۱۲ تاثیر فقدان تقصیر جزایی بر تقصیر حقوقی
- ۲۱۲ ترک تعهد قانونی عرفی قراردادی موجب تقصیر است
- ۲۱۲ مصادیق سوء استفاده از حق به صورت ترک فعل
- ۲۱۳ آرای مرتبط با ماده ۲ قانون مسئولیت مدنی ایران
- ۲۱۳ خسارت معنوی
- ۲۱۴ مطالبه زیان معنوی فقدان لذت بردن از زندگی prejudice D'agrement
- ۲۱۴ اصولاً صرف تولد موجب بروز زیان مادی یا معنوی قابل مطالبه نیست
- ۲۱۵ آرای مرتبط با ماده ۳ قانون مسئولیت مدنی ایران
- ۲۱۵ اعلامی یا تأسیسی بودن رای
- ۲۱۶ محدوده جبران خسارت تعمیر مال
- ۲۱۶ قابلیت جبران حقوق از دست رفته
- ۲۱۷ اختیار قضایی تعیین شیوه جبران خسارت
- ۲۱۸ آرای مرتبط با ماده ۴ قانون مسئولیت مدنی ایران
- ۲۱۸ تاثیر بهبود و یا تشدید وضعیت زیان دیده در جبران خسارت
- ۲۱۸ محدوده خسارت تاخیر
- ۲۱۹ شدت تقصیر در تعیین خسارت
- ۲۱۹ تاثیر رفتار زیان دیده بر مبلغ جبران
- ۲۲۰ تاثیر تشدید و یا تخفیف وضعیت زیان دیده بر مبلغ حکم
- ۲۲۱ آرای مرتبط با ماده ۵ قانون مسئولیت مدنی ایران
- ۲۲۱ از دست رفتن بخت درمان معلول
- ۲۲۲ تقصیر پزشکی منتهی به از دست دادن شانس بیمار
- ۲۲۳ آرای مرتبط با ماده ۶ قانون مسئولیت مدنی ایران

۲۲۳	 امکان رجوع ثالث پرداخت کننده زیان به عامل زیان
۲۲۴	 تقصیر زیان دیده علیه قائم مقام وی قابل استناد است
۲۲۴	 صندوق تامین خسارات
۲۲۴	 سمت خواهان خسارت معنوی
۲۲۵	 آرای مرتبط با ماده ۷ قانون مسئولیت مدنی ایران
۲۲۵	 همزیستی شرط مسئولیت والدین نسبت به کودک
۲۲۶	 سقوط مسئولیت والدین
۲۲۶	 تقصیر والدین در نگهداری کودک
۲۲۷	 آرای مرتبط با ماده ۸ قانون مسئولیت مدنی ایران
۲۲۷	 انتقاد با لحن نامناسب
۲۲۷	 طنز انتقادی
۲۲۸	 اشتباه در وقایع انگاری تاریخی
۲۲۸	 آزادی بیان و مسئولیت مدنی
۲۲۹	 قانون خاص مطبوعات و قواعد مسئولیت مدنی
۲۲۹	 آرای مرتبط با ماده ۹ قانون مسئولیت مدنی ایران
۲۲۹	 مسئولیت مدنی ناشی از ارتباط جنسی
۲۳۰	 آرای مرتبط با ماده ۱۰ قانون مسئولیت مدنی ایران
۲۳۰	 دعوی اهانت به ورثه منتقل نمیشود
۲۳۱	 سوء استفاده از آزادی بیان
۲۳۱	 امکان جمع مسئولیت کیفری و مدنی نقض آزادی بیان
۲۳۱	 آزادی بیان بدون مسئولیت مدنی
۲۳۲	 آرای مرتبط با ماده ۱۱ قانون مسئولیت مدنی ایران
۲۳۲	 مسئولیت مدنی دولت
۲۳۳	 امکان جمع مسئولیت دولت و ثالث
۲۳۳	 قانون انتقال مسئولیت کارکنان مدرسه به دولت
۲۳۴	 عدم امکان جمع مسئولیت دولت و مدرسه
۲۳۴	 آرای مرتبط با مواد ۱۲ و ۱۳ و ۱۴ قانون مسئولیت مدنی ایران

۲۳۴		مبنای مسئولیت کارفرما.
۲۳۵		وضعیت قراردادی کارگر
۲۳۵		تعدد کارفرما
۲۳۵		کارگر بودن پزشک
۲۳۶		شرط مسئولیت کارفرما
۲۳۶		معافیت کارفرما از مسئولیت
۲۳۷		سوء استفاده از شرایط کاری
۲۳۷		خواهان دعوا
۲۳۸		امکان رجوع کارفرما به کارگر
۲۳۸		مسئولیت هنرمند در مقابل کارآموز
۲۳۹		مسئولیت شخص حقوقی صاحب کارگاه
۲۳۹		سقوط مسئولیت
۲۳۹		مسئولیت شخصیت حقوقی ورزشی
۲۴۰		آرای مرتبط با ماده ۱۵ قانون مسئولیت مدنی ایران
۲۴۰		اثر دفاع مشروع
۲۴۱		تعریف دفاع مشروع
۲۴۱		فورس ماژور به عنوان عامل سقوط مسئولیت
۲۴۱		خروج فورس ماژور
۲۴۲		اوصاف فورس ماژور
۲۴۲		مصادیق فورس ماژور
۲۴۳		آرای مرتبط با ماده ۳۲۹ قانون مدنی ایران
۲۴۳		۳۲۹- جبران خسارت یا به صورت اصلی است یا معادل
۲۴۳		آرای مرتبط با ماده ۳۳۳ قانون مدنی ایران
۲۴۳		مقایسه مواد
۲۴۳		قلمروی ماده
۲۴۴		شرط اعمال ماده فوق
۲۴۵		برائت مالک

۲۴۵	 رابطه این ماده و قواعد عمومی مسئولیت مدنی
۲۴۵	 مالکیت مشاع
۲۴۵	 آرای مرتبط با ماده ۳۳۴ قانون مدنی ایران
۲۴۵	 فرض مسئولیت دارنده حیوان
۲۴۶	 قلمروی مسئولیت ناشی از حیوان
۲۴۷	 معافیت از مسئولیت دارنده حیوان
۲۴۷	 تعدد مسئولیت
۲۴۸	 تعارض مسئولیت دارنده اتومبیل و صاحب حیوان
۲۴۸	 آرای مرتبط با ماده ۳۳۵ قانون مدنی ایران
۲۴۸	 تعدد اسباب
۲۴۹	 مواد مربوط به قانون مدنی
۲۵۰	 قانون مسئولیت مدنی
۲۵۳	 قانون مجازات اسلامی
۲۶۶	 کتابنامه
۲۶۶	 الف - منابع فارسی
۲۷۰	 ب - منابع فقهی
۲۷۲	 ج - منابع اینترنتی فارسی
۲۷۲	 د - منابع فرانسه

دیباچه

کز این برتر اندیشه بر نگزرد

به نام خداوند جان و خرد

پیشرفتهای همه جانبه زندگی بشری در همه عرصه‌ها در کنار مزایای زیادی که به همراه داشته، موجبات ایجاد زمینه‌های مختلف ورود خسارات متعدد مادی و معنوی را نیز توسعه داده است به نحویکه نفع و ضرر در بیشتر موارد لازم و ملزوم هم شده‌اند. از طرف دیگر قاعده پذیرفته شده حقوقی که بر جبران تمامی ضررهای قابل جبران تاکید دارد و تصریح می‌دارد که هیچ ضرری نباید جبران شده باقی بماند توجه بیشتری را به بحث جبران خسارات وارده به اشخاص می‌طلبد. بررسی انواع این خسارات و ارکان لازم برای قابلیت مطالبه جبران آنها و همچنین انواع راههای جبران این گونه خسارات که بتواند به بهترین نحو جبران کننده خسارات وارده باشد از مهمترین زوایای قابل توجه در این عرصه است. این الزام به جبران خسارات همانطور که مولن مورد تاکید قرار داده ناشی از نقض قانون است لذا مهمترین ملاک و معیار برای تشخیص ورود ضرر و الزام به جبران آن و همچنین انتخاب بهترین راه جبران ضرر چیزی نیست جز قانون. به اقتضای پیشرفت‌های گسترده بشری وجود و تصویب قوانین جامع و کامل در دایره مسولیت مدنی امری اجتناب ناپذیر است و از طرف دیگر تصویب چنین قوانینی مستلزم مطالعه و آگاهی از قوانین موجود در تمامی نظام‌های حقوقی است. شکی نیست که الزام به جبران خسارت قاعده‌ای نیست که اختصاص به یک نظام حقوقی معینی داشته باشد بلکه این قاعده نشأت گرفته از وجدان بیدار بشری و احترام به کرامت انسانی و توجه بشر به اجرای عدالت و زندگی حول محور قانون و نظم مدون است. توجه دوست عزیزم جناب آقای دکتر بزرگمهر به این موضوع و گام برداشتن در راستای پر کردن گوشه‌ای از این خلاء موجود ستودنی و قابل تقدیر است. ضمن تقدیم مراتب سپاس خود از زحمات ایشان آرزوی آن دارم که این مسیر کماکان توسط حقوقدانان عزیز مورد توجه قرار گرفته و در جهت اعتلای نظام حقوقی اسلامی کشور عزیزمان تمام تلاش خود را بکار گیرند تا ضمن تحت تأثیر قرار دادن قانونگذار در تصویب قوانین لازم جامعه حقوقی را از پیشرفت‌های حقوقی صورت گرفته در این زمینه آگاهی باشند.

دکتر مسعود امرایی فرد

قاضی دادگستری

مقدمه

ضرورت نگارش کتاب

۱. هر چند آثار تألیفی - تحقیقی درباره حقوق مسئولیت مدنی، بسیار است، این بسیاری آثار، موجب نشده که مسایل و مبهمات دادرسی در حوزه مسئولیت مدنی راهی به روشنی برند، زیرا سنخ این تحقیقات، بیشتر نظری بوده و کمتر به عوالم عمل و واقعیات اجتماعی معطوف بوده است؛

۲. از دیگر سو کتبی که در باب رویه قضایی منتشر شده‌اند، غالباً به یادکرد مستقیم آرای قضایی بسنده کرده و از تحلیل و تطبیق رویه قضایی با نظریات حقوقی، غافل مانده‌اند؛

۳. همچنین بیان نکات و تحلیل مواد حاکم بر مسئولیت مدنی به صورت یکجا و در یک مجموعه، از ویژگی‌های ابتکاری این کتاب است، که کار را برای وکیل و قاضی و محقق نو جو، هموار می‌کند؛

۴. از آن گذشته تصویب قانون جدید مجازات اسلامی ۱۳۹۲ و نوآوری‌های متعدد آن، که مستقیم و غیر مستقیم قوانین مدنی و مسئولیت مدنی را متأثر می‌نمود، مزید بر علت شد تا به تحلیل تأثیر قانون کیفری بر مواد قانون مدنی و قانون مسئولیت مدنی، بپردازیم؛

پیرامون ساختار بندی مباحث و طیف مخاطبان اثر

۵. از آنجا که مقنن قانون مسئولیت مدنی ۱۳۳۹ بیشتر از قوانین سوئیس و فرانسه، و مقنن قانون مدنی از آرای فقهی و اندیشه‌های فرانسوی و مقنن قانون جزا از آرای فقهی متأثر شده‌اند. و همچنین ساخت و پرداخت رویه قضایی روایت‌گر سلیقه مخصوصی در تفسیر قوانین است؛ نگارنده بر آن شد که در پرتوی رویه قضایی ایران و فرانسه و دکترین ایران و منابع فقهی، تاریکی‌های قوانین مسئولیت مدنی را، به حد توان، آشکارتر نماید؛

۶. از این رو، کتاب حاضر از چهار بخش تشکیل شده و از چهار زاویه به قوانین حاکم بر مسئولیت مدنی پرداخته است؛
۷. بخش اول از زاویه دید رویه قضایی ایران به قانون مدنی و مسئولیت مدنی و قوانین جزایی مرتبط نگریسته شده است که مخاطبان شاغل در حقوق را (قضات و وکلا و سردفتران) پوشش می دهد؛
۸. بخش دوم که بیشتر جنبه تحلیلی داشته و به لحاظ کمی و کیفی بر سایر بخشها ارجح است، به کمک دکترین و نظرات حقوق دانان ایرانی به تحلیل قانون مدنی و مسئولیت مدنی و قوانین جزایی و ارائه نظرات ابتکاری می پردازد و مخاطبان محقق و شاغلان حرف حقوقی را به کار خواهد آمد؛
۹. بخش سوم نیز بررسی فتاوی فقهی ناشی از سکوت و ابهام و اجمال و تعارض قانون است که برای قضات و دانشجویان ارشد و دکتری مفید است؛
۱۰. بخش چهارم نیز که آرای دیوان عالی فرانسه و رویه قضایی مرتبط با آن را بررسی می کند نیز، به دانشجویان تحصیلات تکمیلی و محققان در جریان مطالعات تطبیقی، کمک می رساند.

مزایای کتاب

۱۱. تحلیل مواد مرتبط با مسئولیت مدنی از چهار زاویه دکترین داخلی؛ آرای فقهی؛ رویه قضایی داخلی و رویه قضایی فرانسه، به مخاطب امکان تسلط و دقت نظر بیشتری در تحلیل آن مواد می دهد.
۱۲. تحلیل روابط خاص میان مواد مدنی و مسئولیت مدنی و جزایی از حیث نسخ یا تخصیص و حکومت و ورود، موجب تفسیر منسجم کل مواد می شود.
۱۳. ارائه مسایل و راه حل های ابتکاری و انتقادی در برخی مواد، موجب پویایی دکترین ایران خواهد شد.
۱۴. ارائه و تحلیل رویه قضایی مرتبط با قوانین موجب می شود که مخاطب، قانون را آنگونه که قضات تفسیر می کنند، دریابد. و حقوق کاربردی را در کنار حقوق نظری ملاحظه نماید.